

Motion till riksdagen 2009/10:So12

av **Thomas Nihlén m.fl. (mp)**
med anledning av prop. 2009/10:125

En ny alkohollag

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tillståndsplikt för folkölsförsäljning.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om gårdsförsäljning.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om serveringstillstånd.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en möjlighet för kommunen att kunna begränsa antalet serveringstillstånd i en stad eller stadsdel av folkhälsoskäl.
5. Riksdagen avslår förslaget om att ta bort kravet på tillstånd för tillverkning av alkoholdrycker.
6. Riksdagen avslår förslaget om att cateringföretag som bedriver verksamhet för slutna sällskap ska kunna få stadigvarande serveringstillstånd.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om marknadsföring.
8. Riksdagen avslår förslaget om att tillåta provsmakning av alkoholdrycker vid arrangemang riktade till allmänheten.
9. Riksdagen avslår förslaget om att införa erinran som påföljd vid överträdelse av bestämmelserna i alkohollagen.

Inledning

Miljöpartiet vill värna om den restriktiva alkoholpolitik som Sverige har. Det är väl belagt i den alkoholpolitiska forskningen att tillgängligheten till alkohol direkt påverkar totalkonsumtionen av alkohol, och att den i sin tur direkt påverkar förekomsten av alkoholrelaterade skador i en befolkning. Av den anledningen har vi i Sverige en restriktiv alkoholpolitik där såväl den fysiska

Fel! Okänt namn på

tillgängligheten (reglerna för alkoholförsäljning) som den ekonomiska tillgängligheten (priset) begränsas.

Alkoholen skördar varje år stora offer. Faktum är att 80 % av alla våldsbrott som sker i Sverige sker under påverkan av alkohol. Av allt våld sker 40 % på fredagar och lördagar då alkoholkonsumtionen är som störst. Mellan 5 000 och 7 000 människor dör årligen till följd av alkoholrelaterade problem. I Sverige lever 200 000 barn med minst en förälder som missbrukar alkohol.

Det innebär att i genomsnitt har två till tre barn i varje skolklass sådana hemvillkor. Det är barnen som drabbas hårdast även om de flesta gömmer sina problem inombords. Tyvärr får dessa barn inte en rättvis möjlighet till en utvecklande skolgång och ett bra liv. I det tysta vårdar de ofta sina föräldrar och tar hand om syskon.

Skadlig alkoholkonsumtion är ett allvarligt folkhälsoproblem, inte bara för den person som dricker utan det påverkar även människor runt omkring. Det handlar om trafikolyckor och misshandel, barn och andra anhöriga som växer upp med beroende i sin absoluta närhet och om barn vars föräldrar druckit under graviditeten. De punktskatter vi får in från försäljning av alkohol täcker långtifrån den kostnad samhället drabbas av på grund av alkoholens skadeverkningar.

Miljöpartiet har genom åren lyft folkhälsofrågor över lag, och bland dessa är en effektiv och restriktiv alkoholpolitik A och O.

Vi anser att skatten på alkohol bör vara hög. Inom EU driver vi på för att alkoholen i ökad utsträckning ska ses som en folkhälsofråga, inte en jordbruksfråga som den fortfarande alltför ofta ses som. Vi hoppas att fler länder i EU kommer att vara intresserade av en högre skattenivå på alkohol, vilket också skulle minska intresset av att ta med alkohol över landsgränserna.

Vi i Miljöpartiet ansåg att reglerna för införselkvoter som gällde mellan 1995 och 2004 och avvecklades successivt, borde ha varit bestående.

Missbruksvården behöver bli mer aktiv. Det ska vara lätt att få vård, och vårdgaranti som gäller i andra sammanhang måste i hög grad även gälla missbruksvården. I dag råder svårigheter genom olika huvudmäns ansvar. Vi har också drivit på i frågan om alkohol.

I den proposition som regeringen nu lägger fram föreslås en ny alkohollag som ersätter alkohollagen från 1994 och lagen om försäljning av teknisk sprit m.m. från 1961.

Språket görs lite modernare och vissa justeringar av definitioner föreslås. Men propositionen innehåller också förslag som inte är harmlösa utan faktiskt innebär ökad tillgänglighet till alkohol. Vi vänder oss emot detta och stöder mycket av den kritik som bl.a. Folkhälsoinstitutet lyfte fram i förhållande till den utredning som ligger till grund för propositionen.

Här nedan tar vi upp några principiellt viktiga frågor där vi har en syn som skiljer oss från regeringen.

Folkölsförsäljning

Det är tillåtet att sälja folköl i livsmedelsbutiker. Folköl får dock inte säljas eller lämnas ut till den som inte fyllt 18 år. Efterlevnaden av gällande åldersgräns är bristfällig på många håll, vilket innebär att öl säljs till minderåriga. Detta har gång på gång kunnat visas i de olika provköpsstudier som gjorts av bl.a. handeln själv samt av nykterhetsrörelsen. Trots att program för egenkontroll uttryckligen krävs enligt alkohollagen har endast hälften av de butiker som säljer folköl ett sådant. Detta är inte acceptabelt. Ungdomar under 18 år ska inte kunna köpa folköl. Enligt Folkhälsoinstitutets uppföljningar är den kommunala aktiviteten på detta område låg. Endast ett mindre antal butiker får tillsynsbesök, och sanktioner i form av varning och förbud är relativt sällsynta. Det finns, som propositionen redovisar, ett uppenbart behov av åtgärder för att åstadkomma en mer effektiv ålderskontroll.

När nuvarande alkohollag trädde i kraft 1995 slopades det tidigare kravet på tillstånd för detaljhandel med folköl. Anmälningsskyldigheten och kravet på egenkontroll infördes 2001. Regeringen föreslår i denna proposition att anmälningsskyldigheten förtydligas så att det framgår att folköl inte får säljas innan anmälan skett och att kommunen kan förbjuda fortsatt försäljning om lagens bestämmelser inte följs. Varning kan meddelas om förbud skulle anses vara en alltför ingripande åtgärd. Fortfarande ska gälla att straffansvaret omfattar den som sålt ölen (den enskilde butiksanställda) och inte näringsidkaren. Ansvarsfrågan ska grundas på en bedömning i varje enskild försäljningssituation.

Vi tror inte att regeringens förslag löser problemet. Det är också orimligt att ansvaret läggs på den enskilde butiksanställda. Vi föreslår att folkölsförsäljning ska vara tillståndspliktig. Näringsidkaren ska vara ansvarig och ha förmåga att klara av en effektiv ålderskontroll. Tillståndet ska kunna dras in om regelverket inte följs. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag om detta.

Gårdsförsäljning

Systembolagets försäljning sker över hela landet genom drygt 400 butiker och 500 ombud. Förutom de produkter som hålls i lager i bolagets butiker kan varor beställas ur ett beställningssortiment. Sedan 2008 kan också en leverantör av en lokalt producerad produkt som ingår i beställningssortimentet få sin produkt lagerförd i den lokala systembolagsbutiken, dvs. den butik som ligger närmast tillverkningsstället.

Sprittillverkning har sedan länge förekommit i Sverige och flera svenska spritdrycker finns i Systembolagets sortiment. Detsamma gäller starköl. Vinodling är en nyare företeelse i Sverige där förutsättningarna också begränsas av klimatet. Frågan om försäljning av egenproducerade spritdrycker, vin och starköl direkt till konsument, s.k. gårdsförsäljning, har diskuterats under de

Fel! Okänt namn på

senaste åren. Flera intressenter har framfört att de vill att gårdsförsäljning ska bli tillåten i Sverige, för att utveckla företagandet och som ett led i landsbygdsutveckling.

Alkohollagsutredningen (SOU 2009:22) var mycket tydlig i sitt ställningstagande till gårdsförsäljning. Försäljning av starköl, vin och spritdrycker direkt från tillverkaren bör inte tillåtas då det inte är förenligt med Systembolagets monopolställning. Sådan försäljning av starköl och spritdryck skulle dessutom enligt Alkohollagsutredningen vara olämpligt ur alkoholpolitisk synpunkt. Alkohollagsutredningen anser vidare att detaljhandelsförsäljning av alkoholdrycker direkt från tillverkningsstället innebär en inskränkning av Systembolagets ensamrätt till sådan försäljning. Om Sverige tillåter gårdsförsäljning utan att samtidigt avveckla Systembolaget strider detta mot artikel 28 i EG-fördraget, och det är mycket osäkert hur Europeiska kommissionen skulle ställa sig till detta. Gårdsförsäljning finns i Finland, som också har monopol, men har inte prövats rättsligt av EU-domstolen som är den enda instans som kan avgöra hur systemet stämmer överens med EU-rätten. De inskränkningar som gäller i Finland (bär och frukter från en växtzon vars karakteristiska drag genereras norr om 60:e nordliga breddgraden) är sådana att de svårligen skulle tillämpas i Sverige på motsvarande sätt. Med hänsyn till vikten av att bevara Systembolagets monopolställning finner utredningen inte att det är lämpligt att införa gårdsförsäljning.

Trots Alkohollagsutredningens tydliga ställningstagande redovisar regeringen i propositionen att man tänker tillsätta ännu en utredning kring gårdsförsäljning. Detta går inte att tolka på annat sätt än att regeringen vill införa gårdsförsäljning och tänker utreda frågan till dess att man får det önskade svaret. Detta framgår också mycket tydligt av utredningsdirektiven (dir. 2010:21) från den 4 mars 2010 där det bl.a. står: ”Den särskilda utredaren ska ta fram ett förslag till hur gårdsförsäljning av alkoholdrycker kan ske på ett sätt som är förenligt med EU-rätten liksom detaljhandelsmonopolet och utan att det leder till negativa konsekvenser för folkhälsan.” Om det under utredningen skulle visa sig att det inte är möjligt att tillåta gårdsförsäljning med hänsyn till de angivna förutsättningarna ska utredaren informera Regeringskansliet (Socialdepartementet) och skriftligen ange skälen.

Vi anser att detaljhandelsmonopolet (Systembolaget) är en av hörnstenarna i den svenska alkoholpolitiken. Detaljhandelsmonopolet har godkänts av EU. En grundläggande förutsättning för detaljhandelsmonopolet är att Sverige inte diskriminerar produkter från något EU-land utan säljer varorna på lika villkor. Risken är uppenbar att införande av gårdsförsäljning innebär att hela detaljhandelsmonopolet ifrågasätts. Gårdsförsäljning av alkohol bör därför inte tillåtas.

Serveringstillstånd

Regeringen föreslår förändringar när det gäller villkoren för att få serveringstillstånd för alkohol. Serveringsstället ska ha ett eget kök i anslutning till

Fel! Okänt namn på

serveringslokalen samt erbjuda lagad eller på annat sätt tillredd mat. Gästerna ska kunna erbjudas ett flertal maträtter av varierat slag. För servering efter kl. 23.00 får matutbudet begränsas.

Skillnaden mot tidigare är främst att formuleringen ”eller på annat sätt tillredd mat” tillkommit. Formuleringen betyder att det inte längre är ett nödvändigt krav att varma maträtter kan serveras, förutsatt att matutbudet och förhållandena i övrigt har den allmänna standard som krävs för serveringstillstånd. Vidare ersätts kravet på viss köksutrustning till att det ska finnas kök i anslutning till serveringslokalen.

Både tillsynsmyndigheterna och restaurangbranschen har påtalat behovet av en modernisering av bestämmelserna som tar hänsyn till ny matlagningsteknik. Att skiljelinjen mellan att få tillstånd eller inte skulle gå vid varm eller kall mat är inte rimligt. Sushimat har nämnts som ett exempel. Vi har inget att erinra mot att det sker förändringar kring detta. I propositionen anføres (s. 105) följande:

Utrustningen måste dock hålla en viss standard, t.ex. ska fortfarande inte vanliga lägenhetsspisar och mikrovågsugnar för uppvärmning av prefabricerade maträtter anses vara tillräcklig utrustning. Serveringstillstånd ska inte medges om enbart enklare anrättningar, såsom t.ex. smörgåsar, hamburgare eller varm korv med bröd, erbjuds. Det innebär att gatukök, caféer eller liknande serveringsställen inte heller i fortsättningen ska komma ifråga för serveringstillstånd. Detsamma gäller sådana restauranger, t.ex. många hamburgerrestauranger, vars verksamhet i huvudsak är inriktad på barnfamiljer och ungdomar. Det är den sammanvägda bedömningen av utbud, kvalitet och allmän standard som ska vara avgörande. En noggrann prövning bör göras för varje enskilt serveringsställe.

Enligt vår mening råder det ingen tvekan om att de gamla bestämmelserna har blivit föråldrade och behöver moderniseras utifrån ny matlagningsteknik och fler matkulturer. Det finns dock en vaghet i propositionens formuleringar som gör det svårt att exakt bedöma konsekvenserna när det gäller tillståndsgivningen. Hur dras t.ex. gränsen mellan restaurang och kafé? Flera remissinstanser har påpekat att formuleringarna är alltför otydliga och riskerar att kraftigt öka antalet serveringsställen. Regeringen redovisar faktiskt liknande farhågor i propositionen (s. 106):

Genom att matkravet utformas på annat sätt än tidigare och kravet på viss köksutrustning ersätts med att det ska finnas kök för tillagning av mat i anslutning till serveringslokalen är det rimligt att anta att antalet serveringstillstånd kommer att öka något.

Det är av stor vikt att det sker en uppföljning och utvärdering av den praxis som utvecklas. Det kan bli nödvändigt att återkomma i frågan om antalet serveringstillstånd ökar kraftigt eller om andra problem uppstår kring det nya regelverket. Regeringen bör därför under de kommande tre åren årligen redovisa för riksdagen hur antalet serveringstillstånd utvecklas och vilka alkoholpolitiska konsekvenser de nya reglerna fått i kommunerna.

Fel! Okänt namn

Serveringstillstånd och folkhälsoskäl

Vi vet ännu inte hur antalet serveringstillstånd kommer att utvecklas och vilka alkoholpolitiska konsekvenser den nya lagstiftningen kommer att få. Klart är att kommunerna också har ett folkhälsopolitiskt ansvar. Ett av målområdena för folkhälsopolitiken, målområde 11, handlar om tobak, alkohol, narkotika och dopning samt spel.

Vi anser att det folkhälsopolitiska ansvaret måste kunna få genomslag genom att kommuner ska kunna göra vissa begränsningar när det finns skäl för det. Det skulle kunna handla om att begränsa eller inskränka antalet tillstånd eller serveringstillstånd i en stad eller stadsdel på grund av folkhälsoskäl. Regeringen bör återkomma med ett förslag om hur detta ska kunna möjliggöras. Detta vill vi ge regeringen tillkänna.

Tillstånd för tillverkning av alkoholdrycker

I dag krävs tillstånd för tillverkning av alkoholdrycker. Sprit och spritdrycker får inte tillverkas utan tillstånd. Det gäller också vin, starköl och öl, om det inte gäller tillverkning i hemmet för eget behov. Tillstånd meddelas av Folkhälsainstitutet. Regeringen föreslår att tillståndet slopas och i stället ska ersättas med en rätt att under vissa förutsättningar tillverka alkoholdrycker.

Förändringarna innebär ett perspektivskifte i alkoholpolitiken. Att slopa tillstånd innebär att man underlättar för tillverkning och därmed kommer öka tillgången på alkoholdrycker. Bland annat Statens folkhälsainstitut (FHI) och IOGT-NTO har sagt nej till detta eftersom det medför att kontrollen över alkoholtillverkningen försvagas, vilket medför risker ur ett folkhälsoperspektiv. Miljöpartiet menar att detta är ett centralt motargument. Alkoholfrågan är inte vilken fråga som helst. De alkoholpolitiska hänsynen och en restriktiv alkoholpolitik innefattar självklart den utökade kontroll som det innebär att tillstånd för tillverkning av alkoholdrycker även fortsättningsvis ska krävas. Vi menar därför att förslaget om att ta bort kravet på tillstånd för tillverkning av alkoholdrycker bör avslås.

Cateringverksamhet

Regeringen föreslår att cateringföretag som bedriver verksamhet för slutna sällskap ska kunna få stadigvarande serveringstillstånd. I dag gäller att företagen måste söka tillstånd för varje nytt tillfälle och varje serveringstillfälle ska anmälas till kommunen. Regeringens förslag har avstyrkts av bl.a. FHI, länsstyrelserna i Skåne, Dalarnas och Västra Götalands län, flera kommuner, IOGT-NTO, Verdandi, Kommunala alkoholhandläggares förening och Sveriges Landsråd för alkohol- och narkotikafrågor.

Regeringen vill göra förenklingar för företagen och även för kommunerna. Frågan är dock hur stor skillnad förslaget gör eftersom lokalen ska godkännas av tillsynsmyndigheten.

Viktigast är dock att tillstånden har en funktion. I dag gör kommunerna vid varje ansökan om serveringstillstånd en prövning enligt 7 kap. 9 § om den tilltänkta serveringen kan befaras medföra olägenhet i fråga om ordning och nykterhet eller särskild risk för människors hälsa. Detta kan naturligtvis bedömas olika beroende på sammanhanget som cateringen är tänkt att ske i. Att ha ett generellt tillstånd oavsett vilket sammanhang det handlar om är helt enkelt inte bra ur alkoholpolitisk synvinkel. Miljöpartiet föreslår därför avslag på förslaget om att cateringföretag som bedriver verksamhet för slutna sällskap ska kunna få stadigvarande serveringstillstånd.

Marknadsföring

Enligt nuvarande bestämmelser i alkohollagen ska särskild måttfullhet iakttas vid all marknadsföring av alkoholdrycker till konsumenter. Reklam eller annan marknadsföringsåtgärd får inte vara påträngande, uppsökande eller uppmana till bruk av alkohol. Den får inte heller rikta sig till eller skildra barn eller ungdomar som inte har fyllt 25.

Regeringen gör nu en ändring i lagen så att den blir generellt tillämplig oavsett val av medium. Det är bra. Miljöpartiets grundläggande hållning är dock att reklam och alkohol inte hör ihop alls. Före 2003 var det inte tillåtet i Sverige, med undantag för lättöl. Genom EU och tillgång till nya medier har marknadsföringsläget blivit mer komplext än tidigare. Regeringen lyfter i propositionen fram att man tagit initiativ till rådsslutsatser som bl.a. lyfter fram vikten av att minska marknadsföring av alkoholdrycker riktad till unga. Regeringen lyfter även fram att alkoholfrågan och dess koppling till marknadsföring kommer lyftas i det fortsatta nationella samarbetet. Det är bra, men det vore betydligt enklare att renodla situationen. Vi anser därför att regeringen bör driva frågan om rätten att slippa utsättas för alkoholreklam inom såväl EU som i Sverige. Regeringen bör också i EU:s arbete med WTO och GATS, samt vid alla andra tillfällen när handelshinder diskuteras eller förhandlas, lyfta frågan om att aggressiv marknadsföring av alkohol är en utvecklingshämmande faktor. Detsamma gäller för regeringens arbete inom ramen för FN:s arbete med utvecklingsfrågor.

Provsmakning vid mässor

Regeringen föreslår att det ska bli tillåtet att arrangera provsmakning av alkohol vid mässor och andra arrangemang riktade till allmänheten. Matsservering ska inte krävas. Detta handlar om att öppna för större möjligheter till ren marknadsföring, vilket inte kan ses som förenligt med en restriktiv alkoholpo-

Fel! Okänt namn på

litik. Om provsmakning blir ett alltför vanligt inslag vid olika arrangemang minskar möjligheterna att välja att befinna sig i alkoholfria miljöer. För alla dem som har alkoholproblem och ständigt kämpar med att avstå från alkohol på grund av risk för återfall och överkonsumtion, kan även något som verkar ofarligt, såsom provsmakning, få stora konsekvenser. Riksdagen bör avslå förslaget om att tillåta provsmakning av alkoholdrycker vid arrangemang riktade till allmänheten.

Återkallelse och sanktioner

Tyvär återkallas serveringstillstånd i alltför få fall där tillståndshavarna på något sätt inte lever upp till de krav som ställs. Regeringen vill nu införa erinran som ytterligare en påföljd som ska kunna föregå en återkallelse av tillståndet. I dag finns redan möjligheten att dela ut en varning. Förslaget har kritiserats av flera remissinstanser som anser att man inte behöver fler typer av varningar utan i stället bör använda sig av återkallelse i högre grad. Miljöpartiet instämmer i detta. Riksdagen bör avslå förslaget om att införa erinran som påföljd vid överträdelse av bestämmelserna i alkohollagen.

Stockholm den 7 april 2010

Thomas Nihlén (mp)

Gunvor G Ericson (mp)

Lage Rahm (mp)

Jan Lindholm (mp)